УДК 3735.016:004775:04722

Іванна ЖИВЮК,
старший викладач кафедри природничо-математичної освіти Рівненського ОІППО

ВІКІПЕДІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті окреслено зміст інформаційно-цифрової компетентності. Представлено інформацію про Українську Вікіпедію та основні принципи її функціонування. Доведено, що Вікіпедія – важливий засіб формування інформаційно-цифрової компетентності учня в умовах нової української школи.

Ключові слова: *Українська Вікіпедія, учень, інформаційно-цифрова компетентність.*

В статье описано содержание информационно-цифровой компетентности. Приведена информация о Украинской Википедии и основных принципах ее функционирования. Доказано, что Википедия – важное средство формирования информационно-цифровой компетентности ученика в условиях новой украинской школы.

Ключевые слова: *украиноязычная Википедия, ученик, информационно-цифровая компетентность.*

The article presents the content of information and digital competence, provides information about Ukrainian-language Wikipedia and the basic principles of its functioning. It was argued why Wikipedia should be used as a means of forming the student's information and digital competence in a new Ukrainian school.

Key words: *Wikipedia, student, information and digital competence.*

Постановка проблеми. Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене й водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією у професійній діяльності, в публічному просторі та приватному спілкуванні. ІКТ включає інформаційну й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботу з базами даних, навички безпеки в мережі Інтернет та кібербезпеку, а також розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [3, с. 11].

Оскільки дану компетентність, відповідно до Концепції Нової української школи [3], діти набувають під час вивчення різних предметів на всіх етапах освіти, то виникає потреба в пошуку педагогічно доцільних засобів формування інформаційно-цифрової компетентності учнів. Формування цієї компетентності в школярів сьогодні важко уявити без Інтернету. Серед сервісів мережі найбільшою популярністю в Україні користуються Google та Вікіпедія.

Електронна енциклопедія Вікіпедія відкриває перед нами не лише безмежний простір інформації, а й дає можливість відчути себе дослідниками, журналістами, відкривачами маловідомих фактів, місць та особистостей, які зробили значний внесок не лише в розвиток нашої держави, а й світу загалом. Українська Вікіпедія – головне україномовне джерело інформації в мережі Інтернет.

Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман підтримав пропозиції громадськості, спрямовані на розвиток україномовного розділу Вікіпедії, та доручив органам виконавчої влади вжити у 2017 році заходів для їх реалізації.

Серед заходів, запропонованих громадськістю, варто виокремити:

- внесення змін до навчальних програм з інформатики, географії, історії та літератури для учнів старших класів закладів загальної середньої освіти щодо використання україномовного розділу Вікіпедії;
- надання можливості учням та студентам брати участь у підготовці матеріалів для україномовного розділу Вікіпедії;
- сприяння проведенню української частини міжнародного конкурсу «Вікі любить пам'ятки»;
- сприяння проведенню конкурсу з метою розміщення наукових робіт в україномовному розділі Вікіпедії [6].

Зважаючи на вищевикладене, спробуємо довести, що Вікіпедія – важливий засіб формування інформаційно-цифрової компетентності учня в умовах нової української школи.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Питанням ІК-компетентності присвячено наукові розвідки В. П. Вембра, А. Н. Гуржія, О. Г. Кузьмінської, Н. В. Морзе, О. В. Овчарук, С. М. Спіріна та ін. Варто також відзначити, що на сьогодні зростає кількість дослідників енциклопедичного тексту Вікіпедії (В. Зубов, В. Грінченко, Д. Крістал, Ю. Й. Пероганич, Т. О'Рейлі, А. Шторрер, В. Білецький, А. Луцюк, Г. Онисько, О. Шкодзінський, А. Макуха, Г. Злобін та ін.). Чимало науковців (Е. Д. Патаракіна, Е. Ю. Кулик, Н. В. Дягло, В. В. Жуковський, Н. А. Федорчук та ін.) вбачають перспективи використання вікі-технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти.

© Живюк І., 2018

Мета статті – розкрити особливості україномовного розділу Вікіпедії, теоретично обґрунтувати перспективи її використання з метою формування та розвитку інформаційно-цифрової компетентності учнів в умовах нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Вікіпедія *(з англ. – Wikipedia)* – загальнодоступна вільна багатомовна онлайн-енциклопедія, якою опікується неприбуткова організація – Фонд Вікімедіа. Назва ресурсу походить від слів «вікі» (технології для створення сайтів) та «енциклопедія». Засновниками Вікіпедії є Ларрі Сенгер та Джиммі Вейлз. Офіційною датою запуску Вікіпедії вважається 15 січня 2001 р. Вікіпедія – волонтерський проект, адже наповнюється новою інформацією завдяки добровольцям, які діляться своїми знаннями та цікавою інформацією, корисною багатьом людям. Усі матеріали Вікіпедії, як і інших проектів Фонду Вікімедіа, – вільні для використання, розповсюдження та вдосконалення на умовах ліцензій Creative Commons Attribution Share-Alike 3.0 Unported та GFDL. Наповнювати Вікіпедію новими матеріалами та редагувати її може кожен охочий незалежно від професії, соціальної приналежності, місця проживання, віросповідання чи національності. Єдиною умовою для того, щоб стати волонтером Вікіпедії та розпочати її редагування, є доступ до мережі Інтернет та джерел інформації, завдяки яким і будуть створюватися або доповнюватися статті.

Матеріал, наявний у Вікіпедії, не перевіряється офіційними організаціями (для цього існують адміністратори, активні редактори та патрульні Вікіпедії, які обираються за спільним рішенням спільноти Вікіпедії), тому текст обов'язково має містити посилання на авторитетні джерела, що дає можливість перевіряти інформацію та уникати оригінальних досліджень (авторських статей), які раніше ніде не публікувалися [2, с. 3].

Правила та принципи змісту статей у Вікіпедії. Всі правила і настанови Вікіпедії ґрунтуються на п'яти основах принципах:

1. Вікіпедія – це енциклопедія.
2. Вікіпедія дотримується нейтральної точки зору.
3. Матеріали Вікіпедії є вільними для користування.
4. У Вікіпедії наявні певні правила поведінки.
5. У Вікіпедії відсутні суворі правила [7].

Критерії значимості. Щоб стаття відповідала критеріям значимості, слід писати про те, в чому ви дійсно компетентні та що буде корисне іншим. Реклама, прес-релізи та інша подібна інформація видалятиметься.

Мова та стиль. У ході написанні статей слід користуватися лише літературною українською мовою. При цьому стиль статей має бути енциклопедичним і викладатися стисло, чітко та лаконічно. Слід уникати розмовних словосполучень, вставних слів та надмірності у скороченнях. Створюючи статтю, інформацію необхідно викладати об'єктивно та незаангажовано. Якщо у статті планується розкриття суперечливих питань, яким притаманні кілька точок зору, доречним буде не підтримувати жодної, краще дати посилання на різні думки. При поданні інформації не варто висвітлювати її однобічно.

Верифікованість (перевіреність). Однією з основних вимог до статей, які розміщуються у Вікіпедії, є можливість перевірки (верифікації) та відсутність оригінальних досліджень. Зважаючи на те, що Вікіпедії притаманний енциклопедичний характер, перевіреність є головною умовою для створення нових матеріалів. Вікіпедисти при написанні статті повинні використовувати та посилатися лише на ті джерела інформації, яким варто довіряти, та які можна перевірити, використовуючи різні інформаційні ресурси. Для написання повноцінної енциклопедичної статті необхідно використовувати факти, твердження, ідеї, теорії, точки зору, гіпотези та аргументи, опубліковані у авторитетних джерелах. Аналогом верифікації є примітки (виноски) в наукових статтях. Інформація про загальновідомі факти верифікації не потребує.

Посилання на використані джерела – одна з вимог Вікіпедії. Завдяки посиланням можна не лише підтвердити значущість викладеної інформації, а й перевірити її достовірність завдяки представленим джерелам. Посилання на використані джерела представлено у трьох розділах статті: «Примітки», «Джерела» (бібліографія, література) та «Посилання». При оформленні посилань на використані джерела необхідно керуватися правилами бібліографічного опису. Слід пам'ятати, що в українській Вікіпедії необхідно посилатися на україномовні джерела інформації. Якщо останні відсутні або їх авторитетність не підтверджена, то варто скористатися іншомовними джерелами, зазначаючи їх у бібліографічному описі мовою оригіналу.

Авторське право. У Вікіпедії надзвичайно важливо не порушувати авторських прав та не дублювати інформацію з інших сайтів. Авторське право поширюється на всі письмові, фото-, відео- та візуальні документи (строком до 70-ти років після смерті їх автора). Також в енциклопедії діє заборона на дослівне цитування окремих частин тексту, які мають понад 1-2 речення, якщо відсутні виноски з посиланням на автора. Аби уникнути порушень, найкраще переказати зміст джерел своїми словами.

Авторське право щодо зображень. Перед тим, як завантажувати будь-які зображення, слід переконатися, що термін дії авторського права на них закінчився. При цьому можна вільно завантажити власне зображення, скориставшись при цьому ліцензією, завдяки якій Вікіпедія отримує від вас право на його подальше вільне використання. Розміщення зображень у Вікіпедії можливе лише в таких випадках:

- представлене зображення – ваше власне і ви погоджуєтеся з усіма умовами щодо його розповсюдженням за вільними ліцензіями;
- зображення має статус суспільного надбання відповідно до законодавства тієї чи іншої країни;
- зображення розповсюджується під вільною ліцензією;
- автор зображення дав право на його вільне поширення всіма охочими;
- ви маєте письмову згоду автора на використання зображення під вільною ліцензією, яку обов'язково потрібно надати після його завантаження [2, с. 4-8].

Написання статей до україномовного розділу Вікіпедії. Із 5 вересня 2016 по 25 травня 2017 року учні ліцею «Політ» (Полтавська обласна спеціалізована школа-інтернат ІІ-ІІІ ступенів із поглибленим вивченням окремих предметів та курсів при Кременчуцькому педагогічному коледжі імені А. С. Макаренка) стали співавторами Української Вікіпедії. Вікікурси в ліцеї «Політ» – це форма впровадження Освітньої програми Вікіпедії в загальноосвітньому навчальному закладі. Їх основна мета – залучити учнів до написання статей в Українську Вікіпедію, урізноманітнити навчальний процес та формувати мовленнєву, дослідницьку й інформаційну компетентності.

Школярам було запропоновано перелік статей із зарубіжної літератури, які відсутні в Українській Вікіпедії або є лише заготовками в ній. Аби зацікавити учнів, їх діяльність не була обмежена лише літературною тематикою. Підсумки перших семи місяців роботи школярів та їх педагога Олега Куща виявилися надзвичайно плідними: у роботі взяли участь 40 учнів, якими було створено 138 нових статей, а також суттєво доповнено більше 40.

Звичайно, не кожному учневі з першої спроби вдалося створити якісну енциклопедичну статтю: як і у випадку зі звичайними учнівськими творами, виникали труднощі як зі змістом, так і мовним оформленням. Проте Вікіпедія – це безперервний процес, тому статті, якщо вони мають енциклопедичну цінність, достатньо швидко допрацьовуються спільнотою або ж учителем. Учасники вікікурсу в ліцеї «Політ» – переважно учні 9-х класів, тому для вдосконалення навичок роботи у Вікіпедії попереду в них принаймні ще два роки. А плани ліцею у цьому напрямі грандіозні: залучити учнів до участі в тематичних тижнях, фотоконкурсах «Вікі любить Землю» та «Вікі любить пам'ятки»; активізувати роботу щодо розміщення у Вікіпедії краєзнавчих матеріалів; завантаження файлів у вікі-сховище й ілюстрування статей тощо [5].

Яким чином учителі можуть організувати роботу щодо наповнення Української Вікіпедії? У цьому їм допоможе посібник «Авторські заняття від медіапедагогів-лідерів: медіаосвітні практики в позакласній роботі учнів 5-7 класів» [4], де представлено методику проведення занять у роботі з Вікіпедією учнів 5-7 класів. Зокрема, О. Кущ пропонує такі види початкової діяльності учнів у Вікіпедії:

- виправлення помилок (орфографічних, пунктуаційних, лексичних, граматичних, стилістичних);
- перевірка та уточнення фактів (дат, статистичних даних тощо), оновлення даних;
- доповнення інформації (наприклад, розповідями про відомих односельчан, випускників школи);
- додавання нової інформації.

Крім того, автор пропонує такі типи домашніх завдань:

- виправити помилки у статті;
- доповнити статтю новою інформацією та джерелами;
- завантажити на Вікісховище фотографії, зроблені самостійно, проілюструвавши ними статтю.

Висновок. Отже, на підставі вищевикладеного можемо констатувати, що Вікіпедія – надзвичайно важливий засіб формування інформаційно-цифрової компетентності учнів. Робота школярів з електронною енциклопедією не лише приносить користь суспільну, а й сприяє формуванню в дітей інформаційно-цифорової та інших важливих компетентностей, що прописані в Концепції Нової української школи.

Редагування та створення нових статей до Української Вікіпедії має суспільну значущість, адже часто у мережі Інтернет бракує інформації українською мовою, а як наслідок – українці змушені звертатися до іншомовних джерел, зазвичай російськомовних. Написання статті до Вікіпедії замість традиційного реферату дає учневі можливість не просто виконати роботу «на оцінку», а й одночасно залишити після себе щось корисне і значуще для інших людей, суспільства в цілому, адже написаний текст бачитиме не лише вчитель, а значне коло людей. Робота зі статтями у Вікіпедії допоможе дитині виховати в собі повагу до авторського права, інтелектуальної власності інших людей, адже це і є чи не найголовнішою складовою інформаційно-цифрової компетентності. Редагуючи Вікіпедію, учень не лише отримує задоволення від процесу загалом, а й долучається до великої спільноти освічених та цікавих людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Альшева А. О. Лінгвопрагматичні особливості перекладу електронного гіпертексту (на матеріалі «Вікіпедії») : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / А. О. Альшева ; ДЗ «Південноукраїнський нац. пед. ун-тет імені К.Д. Ушинського» МОН України. – Одеса, 2017.

2. Вікіпедія і Бібліотека – нові можливості : метод.-практ. поради / Управління культури, національностей, релігій та туризму Хмельниц. облдержадміністрації ; ХОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2015. – 32 с.

3. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf.

4. Кущ О. Знайомство з Вікіпедією / О. Кущ // Авторські заняття від медіапедагогів-лідерів: медіаосвітні практики в позакласній роботі учнів 5-7 класів / О. Волошенюк, І. Іванюк, О. Кущ, Г. Шевченко ; за ред. В. Іванова, О. Волошенюк. – Київ : ЦВП, АУП, 2017. – С. 20–33.

5. Кущ О. Упровадження освітньої програми Вікіпедії в ліцеї «Політ» / О. Кущ // Всесвітня література в сучасній школі. – 2017. – № 3 – С. 3–5.

6. Прем'єр-міністр України доручив органам виконавчої влади сприяти розвитку україномовного розділу Вікіпедії [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – 2017. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249657731.

7. Українська Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%92%D1%96%D0%BA%D1%96%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F.

Дата надходження до редакції: 26.02.2018 р.